

Frihedsrådets aftale med værnene

Blandt de uofficielle opponenter ved Palle Roslyng-Jensens disputats var fhv. minister Frode Jakobsen, hvis indlæg bringes i »Historisk Tidsskrift«. Frode Jakobsen har imidlertid efter disputats-handlingen haft lejlighed til at tage stilling til Tage Kaarstedts oppositionsindlæg, til hvilket han har følgende kommentar.

Aftalen fra december 1943 mellem værnsledelsen og Frihedsrådet var grundloven, som befalingsmændenes medvirken i modstandsbevægelsen byggede på. Den omfattede tre punkter: 1) officererne skulle gå ind på aktivt at kaste tyskerne ud af Danmark, 2) enhver antikommunistisk propaganda skulle være forbudt, 3) officererne skulle anerkende Frihedsrådet som ledelsen af kampen mod tyskerne.

I sit indlæg sætter Tage Kaarsted spørgsmålstegn ved, om officererne godtog det sidste punkt. Uden dette kommer de to første til at svæve i luften. Uden det ville der knap være grund til at gå til Vilhelm Buhl, som også jeg, nu bagefter, tror, man gjorde.

Punkt 3 blev fremført, og altid godkendt af officererne, ved enhver meningsforskel – over for regionerne, ved indkaldelsen af Bennike i Toldstrup-sagen o.s.v. o.s.v. Det blev brugt både af hærens officerer hjemmefra og af Brigadens officerer til at berolige Brigadens mandskab – til sidst på general Knudtzons foranledning af Alfred Jensen og mig. Når det skete sent og forsigtigt, var det af hensyn til svenskerne. (Beskrevet i »I Danmarks Frihedsråd«, II, 109). Før 1960 er de tre punkter aldrig blevet bestridt hverken af Hjalp, Schødt-Eriksen eller Gørtz. I diskussioner under krigen hævdede de tværtimod alle tre, at de altid loyalt respekterede alle tre punkter.

Tage Kaarsted anfører, at den eneste kilde til mødet 1.12.1943 er Frode Jakobsens ret sene beretning. Men mødet overværedes af Husfeldt, Højland Christensen, Lundsteen og vel også Dahl. Der har altid været fuld overensstemmelse om resultatet mellem os. Det blev straks refereret til Frihedsrådet, som aldrig ville have godkendt mine dispositioner uden det afgørende punkt. De tre betingelser var noget, som enhver i inderkredsen, modstandsbevægelsens, officerernes og senere også politikernes var fortrolig med. Det meste bliver i virkeligheden uforståeligt uden denne »grundlov«.

Jeg er sikker på, at aftalens tre punkter findes i »Stockholmsarkivet«, for jeg ved, at jeg har dikteret dem, ord for ord, til både Nordentoft og

Mørch i april 1944. Dertil kommer Foss, som kendte dem i forvejen, Munck og Hollingworth. Men det omstridte punkt er jo også refereret i selve den skriftlige kontrakt med Gørtz af september 1944 – og dermed anerkendt af Gørtz »som grundlaget for det samarbejde, der siden (d.v.s. december 1943) har fundet sted«. Det dokument blev »underskrevet« af begge parter efter en grundig mundtlig gennemgang. Vi ønskede det med, fordi Gørtz nu i en anden situation – hans designering som øverstkommanderende – havde sit forbehold.

Og efter krigen? Der er ingen grund til at køre på »det sene« 1947. Aftalen findes i Frihedsrådets egen beretning om dets historie, fra sommeren 1945, godkendt af »De seks oprindelige medlemmer« og i hovedsagen affattet af Fog. (Besættelsestidens Fakta, I, 221).

Den kan læses i en række avisinterviews fra maj 1945, f.eks. i »Vestkysten«, 7. maj 1945. Interviewet er lavet før befrielsen for at være parat. Husfeldt har gengivet den i »Berlingske Tidende« 16. maj 1945. Den første seriøse besættelseskildring i bogform er vel Christian Søndergaards »I tyske lænker«. Her står alle tre punkter s. 322, nedskrevet i maj 1945. På samme måde i »De fem lange år«, redigeret af Brøndsted, 1945 og i Salmonsens Leksikontidsskrift 1945.

Jeg vil sige omvendt af Kaarsted: Den første og eneste *tvivl*, der er rejst om den aftale, som på det tidspunkt havde været almindelig kundskab i 15-18 år, er Gørtz' vidnesbyrd i en presset situation, den ulykkelige Hjalf-sag. Jeg tilskrev det ikke usandfærdighed, men alderdom og påvirkning af Hjalf, der kæmpede for sin fortsatte karriere, og vel mente, at hans uforståelige og usande fremstilling af, hvordan han havde snydt kommunisterne, kom i et mildere lys ved benægtelsen af, at hæren frivilligt havde underkastet sig Frihedsrådets ledelse. Da jeg ikke regnede med, at nogen kunne være i tvivl, reagerede jeg kun, som man kan læse i min bog »Standpunkter«, s. 82-96.

Og så til den sidste mærkværdighed: Jeg vil bestride, at Gørtz og hans stab handlede, som om de *ikke* havde anerkendt Frihedsrådets ledelse. *Kommando*, som Kaarsted skriver, er et forkert ord. Selv i »Kommandoudvalget« er det uheldigt. Også det var en politisk, ikke en militær instans.

Der var gnidninger mellem alle frihedsbevægelsens grupper, kommunister, Dansk Samling, Ringen, Frit Danmark. Ikke kamp, men konkurrence om at gøre sig gældende. Det var tit svært at holde styr på. På det plan vil jeg anbringe også officerernes numre. Det ville være en katastrofe for forsvaret, om officererne kom til at stå som de ringeste, når det

drejede sig om våbenkamp. I de bestræbelser blev de hjulpet af politikerne.

Men jeg vil hævde, som også i »Standpunkter« i 1960, at aftalen med officererne i alt væsentligt fungerede. Det, vi bebrejdede officererne med rette, var, at de var for langsomme til at omstille sig fra tidligere planer og for langsomme til at stille mandskab til rådighed for os. Bevarelsen af O-grupper i København som en særlig slagkraftig styrke var der enighed om. Også deres anvendelse blev planlagt i Frihedsrådets Kommandoudvalg. At officererne derudover også havde andre spekulationer om, hvad de grupper kunne bruges til, anede vi. Det skabte irritation mod O-grupperne, især hos kommunisterne. Men det var ingen virkelig kilde til uro – fordi ingen drømte om den rejsning, officererne ville slå ned.

Kaarsted nævner som eksempel på ikke-overholdelse af aftalen afsættelsen af Højland Christensen. Jeg har aldrig drømt om, at Frihedsrådet skulle kunne bestemme sammensætningen af Gørtz' stab. Min vrede skyldtes venskab for Højland og ængstelse for, hvad der kunne ligge bag. Gørtz beroligede mig netop gennem drøftelse af aftalen.

Frihedsrådet havde allerede en stærk position i december 1943. Den var kommet forbløffende hurtigt, takket være englænderne og Christmas Møller, og ikke mindst fordi forholdene længe havde skreget på en sådan ledelse. Officererne kom netop til os, fordi de var blevet klar over, at den ingen vej var ind i modstandsbevægelsen uden om anerkendelse af Frihedsrådet som ledelse. Derfor kunne vi stille vore betingelser.